

Hadia Tajik

Drømmer for min datter

– en bok om penger og planeten

Tiden Norsk Forlag

Et grønt hus i Bjørheimsbygd

Et steinkast bortenfor der jeg vokste opp, bygger et foreldrepar fra Spania et nytt landsted. De skal rive den grønne, eføyklede eneboligen fra 1940-tallet og reise et helt nytt vinkelhus med to utleiedeler og utsikt over innsjøen og fjellene på den andre siden.

Huset ble solgt som dødsbo i september 2022. Anlaug og Rasmus var besteforeldrene til en av guttene i klassen min på Bjørheimsbygd barneskole og hadde bodd der siden huset var nytt. Jeg pleide å sykle forbi på min rosa Diamant, med hvit korg på styret, når jeg skulle møte venner ved Holtakrossen om sommeren. Det var nærmeste offentlige badeplass, med en liten sandstrand, en gressplen, noen få trær og litt buskas. Jeg måtte parkere sykkelen og klatre over autovernet for å komme til stranda. Vennene mine badet. Selv kom jeg alltid uten bade-tøy. Som regel var forklaringen at jeg ikke hadde lyst til å bade, andre ganger at jeg hadde glemt å ta det med. De andre lå på store badehåndklær i sola for å bli brune. Jeg satt i skyggen av et tre like ved, fordi moren min ikke likte at jeg ble for mørk i huden *sånn som gatejenter i Pakistan*.

Den flassende malingen til tross: Det grønne huset ble solgt

etter en budrunde som dro prisen opp til nesten 400 000 kroner over prisantydning. Kjøperne var Ceren Yildirim og Juan Manuel Jimenez Saavedra fra Madrid.

«Det er jo litt nytt for oss», sier Marion Espedal, eiendomsmegleren som solgte huset. Marion og jeg har kjent hverandre fra da vi så vidt var gamle nok til å knytte våre egne skoliser med små, butte fingre. Jeg har bilder av oss i fotoalbumet mitt. På et av dem bærer jeg en rød pappkrone med glitterskrift – Hadia 5 år – mens Marion sitter ved siden av meg i grønn genser og olabukser. Vi har ikke sett hverandre siden videregående, men en drøy måned etter salget møter jeg henne utenfor det grønne huset i Bjørheimsbygd. Jeg kontaktet Marion etter å ha lest i Stavanger Aftenblad at hun hadde solgt to hus i Ryfylke til velstående klimaflyktninger. Det ene var huset i Bjørheimsbygd, det andre et arkitekttegnet atriumhus i nabokommunen med panoramautsikt til Årdalsfjorden til nesten 10 millioner kroner, som gikk til noen fra Østerrike.

«De synes det er for varmt der de bor, spesielt om sommeren,» forklarer Marion. «De kjøper dette som sommerbolig og vil flytte hit når de blir pensjonister.»

Himmelen er overskyet, været rufsete, og jevnlig kommer det noen heftige vindkast. Marion viser meg rundt på tomte mens mannen min, Kristian, og datteren min, Sofia, leker i hagen. «Du vet hvem som bodde her?» spør hun søkende. Ja, svarer jeg, besteforeldrene til Sven. Vi smiler litt, begge to.

Det var nesten tretti personer som meldte sin interesse for stedet, forteller hun mens hun låser opp, omtrent alle var lokale. Spanjolene var ikke til stede på selve visningsdagen, de tok kontakt med henne i forkant og fikk en egen visning.

«De har hatt tømmermenn inne og fått vurdert boligen», sier Marion. «Med alt de vil gjøre, og etter dagens standard, så er det like billig å bygge nytt.»

Idet den mørkebrune døra svinger opp, blir det synlig hvor slitent huset er. Det rutete teppet på gulvet er mildt sagt velbrukt. Vi går opp den teppebelagte trappa, til stua i andre etasje. De to store vinduene ut mot innsjøen er inndelt i tre mindre deler hver, slik vinduene ofte er på så gamle hus. Dagslyset trekker blikket utover mot vannet og fjellene.

I deler av kommunen er det ikke offentlig anlagt vann og avløp. Dette huset har egen brønn i kjelleren og avløp til septiktank. I prospektet sto det mange advarsler: *Mer enn halvparten av forventet brukstid er oppbrukt på innvendige vannledninger. Det er påvist rustdannelse på jernrør.* Videre sto det at et av badene var oppgradert for cirka et år siden, og *ellers antas det meste å være fra byggeår, altså 1947.*

Men kjøperne forsto at det ikke var dét de betalte for.

«Det er jo bare å se ut vinduene, det», sier Marion og peker mot innsjøen. «Det er jo sjelden at denne typen eiendom kommer for salg. Klart, du har jo også en ganske trafikkert riksvei på baksiden, men når du står her», hun trekker pusten, «så enser du nesten ikke veien. Det er en veldig idyllisk eiendom. De er heldige som har fått den.»

Jeg ser utover krusningene i vannet. Tomta går helt ned til strandkanten. Like utenfor vinduet er det anlagt hage, og bortenfor der igjen står det noen trær som gir ly, blant annet en nydelig, høyreist blodbøk med burgunderrøde blader. Selv vokste jeg opp litt lenger innover hovedveien, ikke med utsikt mot vannet, men mot fjellene. Fra her jeg sto, hadde hjem-

bygda mi en annen skjønnhet enn jeg husket fra oppveksten. Kanskje hadde også blikket mitt endret seg? Barn vet jo ikke alltid hva de kan forvente. Som voksen vet jeg bedre hvor ettertraktet naturen i Ryfylke er.

Den undersjøiske tunellen fra Tau til Stavanger som ble åpnet i desember 2019, har gjort bygda mi mye lettere tilgjengelig. Før måtte vi ta ferje til byen. Den tok 40 minutter. Nå er det et kvarters kjøretur. Det gjør at flere byfolk kikker innover på boligmarkedet i denne delen av regionen, ifølge Marion.

«Klart, over tre millioner kroner for en tomt her», hun slår ut med armene. «I Bjørheimsbygd. Det er jo en heftig pris, da.»

Kjøperne følte uansett at de gjorde et kupp. «De mente at denne eiendommen ville ha kostet 20 millioner i Spania. Bare med tanke på beliggenheten.»

Men Spania var blitt ulevelig om sommeren, med temperaturer over smertefulle 40 grader celsius.

«De var veldig tydelige på at de kjøpte huset med tanke på den lille sønnen», sier Marion. «De mener det bare kommer til å bli verre og verre for hvert år framover. Han kommer ikke til å kunne bo i Spania i framtida. Så de ville være tidlig ute og sikre seg en eiendom. De er overbevist om at det bare er et spørsmål om tid før det vil komme en bølge av kjøpere fra land sør i Europa.»

Ekteparet hadde blitt med henne og sett på huset hun selv bodde i på Tau, for bedre å forstå hva som *var vanlig i Norge*. De ville bygge et vinkelhus, *for det kan jo være lurt med de der lune krokene vet du, på Vestlandet, når vinden kommer*, som Marion forklarte.

«Da de var hos meg, lurte de på slike ting som hvor mange

kvadratmeter stuen er», sier hun og gestikulerer som for å vise hvordan de hadde vurdert stuen hennes, *Å ja, men da må vi jo i hvert fall ha det*. Hun ler litt. «Jeg tror huset de skal bygge, kommer til å bli større enn de først hadde tenkt.»

Huset skal være på ett plan, og med to utleiedeler til Airbnb, som både skal bidra til finansiering gjennom utleie og sikre drift på stedet hele året.

«Og dette er de første, jeg holdt på å si, *klimaflyktningene* du har hatt som kjøpere?» spør jeg, og kjenner hvor rart det er å bruke det ordet i denne sammenhengen.

Marion nikker ettertensomt.

«Men sannsynligvis ikke de siste.»

Fra andre etasje er det trapper opp til et uinnredet loftrom med nakent treverk. Jeg stryker over bjelkene og lurte på hva Anlaug og mannen pleide å oppbevare her av minner og familieklenodier. Ifølge prospektet er det påvist både borebiller og fuktskjolder på loftet. Jernvinduet i taket slipper inn dagslys og har punktert glass, fukt- og råteskader. Tross noen oppussingsrunder har over 70 år satt sitt preg på huset.

Av en eller annen grunn kommer jeg til å tenke på Einar Gerhardsen. Han holdt nyttårstalen det året huset ble bygget. Han snakket ikke om klimaendringer, men om tida etter andre verdenskrig, at det endelig var fred, at arbeidsledigheten var lav, og om betydningen av samarbeid. Han snakket om at «[v]eien til høyere levestandard for folket i bygd og by går gjennom økt produksjon og dermed lavere priser». Kanskje hørte de som bygget huset på talen hans fra en liten radio i 1947?

Ved ytterdøra stopper jeg Marion. Jeg har et siste spørsmål. «Hva tenker du om framtida til barna dine?»

Det høres så mørkt ut å si det på den måten, så jeg legger til: «Hva *burde* vi tenke om framtida deres?»

Marion er mor til to. En jente på ti år, og en gutt på seks.

Det glipper en latter ut av henne. «Jeg tenker at jeg er glad for at jeg bor i Norge. Vi har jo et mildt og vått klima, egentlig. Ellers er det sånn at jeg nesten ikke tør å tenke på det, jeg synes det er litt skummelt.»

Hun nøler, og jeg merker at det hun sier, gir gjenklang i meg. Erkjennelsen av at vi står midt oppi store klimaendringer som vil forandre livsgrunnlaget vårt i generasjoner framover, er så dystert at jeg noen ganger bare vil lukke øynene.

Kjøpet av huset i Bjørheimsbygd fant sted etter den varmeste sommeren i Europa fram til da. Det vil trolig likevel være den mildeste sommeren på lang tid. Temperaturene øker raskere enn vi har trodd, 1,25 grader siden førindustriell tid. FNs klimapanel har påpekt at menneskeskapte klimaendringer allerede har hatt omfattende innvirkning på natur og mennesker.

Sommeren 2022 døde mer enn 20 000 mennesker i Europa av hetebølger. I Spania alene ble det registrert 4655 hete-relaterte dødsfall, ifølge det spanske forskningsinstituttet for folkehelse. Økningen i hetebølger er klart knyttet til menneskeskapte klimaendringer.

Ekstremvarmen er forventet å øke overalt, i alle regioner, men vil gi ulike utslag i ulike verdensdeler fordi utgangspunktet er forskjellig. Også i Norge opplever vi konsekvensene av klimaendringene. Oslo har nå fire ganger så mange hetebølger som for 30 år siden, ifølge Meteorologisk institutt. Miljødirektoratet har advart mot at det vil bli enda flere i framtida. De

skriver at tiårene som kommer, vil «gi økt helserisiko», særlig for kronisk syke, eldre og grupper som sosialt og økonomisk stiller svakt. De anbefaler at «fremtidige bygg og byplanlegging ivaretar god solskjerming og tilrettelegger uteområder med tilstrekkelig skygge».

Nedbørmengden vil også øke. Det har blitt nesten 20 prosent mer nedbør siden starten på 1900-tallet i Norge. Uværet Hans, sommeren 2023, ble et altfor tydelig eksempel. Framskrivningene tilsier at det vil komme mer styrtregn, og at det vil skje hyppigere.

Oppvarmingen i arktiske strøk skjer dessuten raskere enn ellers på jorda. På Svalbard, for eksempel, har gjennomsnittlig årstemperatur økt betydelig mer enn på fastlandet.

Sammenlignet med andre europeere bekymrer nordmenn seg mindre for klimaendringene. Med rette, på mange måter, for vi er et av landene som vil klare seg best. Det handler mest om geografi, ikke moral eller klokskap. Men det handler også om økonomi, at vi er et land der kystnære byer som Stavanger faktisk har evnen og midlene til å forberede seg for hyppigere stormflo i framtida, fordi vi vet at havnivåstigninger som i dag bare inntreffer hvert 200. år, vil inntreffe nesten 40 ganger gjennom århundret som ligger foran oss. Likevel. Det er hit den lille familien fra Spania skal flytte. For det blir enda verre der den kommer fra.

Hva har vi egentlig trodd om klimaflyktningene og hvem de ville være? Begrepet har vært knyttet til dyp fattigdom og fortvilelse som klimaendringene kan skape, og migrasjonsbølgene de vil utløse. Den forståelsen er selvsagt ikke irrelevant: Med temperaturøkninger opp mot 2 grader celsius eller mer

mot slutten av århundret kan det bli en dobling av asylsøkninger til EU-landene. Men forskning peker også på at det i land som utsettes for ekstreme temperaturer og økonomiske tilbakeslag, skapes fattigdomsfeller som befolkningen ikke kommer seg ut av like lett, heller ikke gjennom migrasjon. Det er først og fremst over- og middelklassen i disse landene som har anledning til å flytte på seg. Penger betyr frihet, også her.

Marion og jeg tar farvel, og hun setter seg i bilen. Sofia kommer bort til meg og vinker. «Ha det, bilen», sier hun. Kristian kaster et siste blick utover tomte og sier: «Jeg husker dette huset».

«Å?» sier jeg. Han er fra Hadeland. Vi har kjørt innom Bjørheimsbygd tidligere, jeg har vist ham bygda mi, men vi har ikke vært ved dette huset sammen før.

«Jeg fikk det opp på Finn-søket vårt», forklarer han. Vi hadde hatt et søk på Finn.no siden før koronapandemien, på boliger i Strand i nærheten av innsjøen eller fjorden. Vi hadde tenkt på å kjøpe et sted i området etter at jeg hadde solgt leiligheten min på Sandnes, der også han og Sofia ville trives i langhelger og i ferier. Holtakrossen. Bjørheimsvannet. Alle disse stedene som har vært viktige for meg.

«Men jeg tok det ikke opp med deg. Kjøpe, rive, bygge nytt ville blitt for krevende.»

Jeg setter Sofia inn i bilen og fester setebeltet til barnestolen. «Litt stramt», sier hun og ser bedende på meg. «Alle må ha på bilbelte, Sofia», svarer jeg. Jeg kaster et siste blick på det grønne huset, på innsjøen og fjellene. Kanskje må man se hjemstedet sitt gjennom blikket til fremmede for å forstå hva man egentlig

har tilgang til. Ikke bare en bolig, men et paradys. Et sted å søke trygghet. Blant de stedene i Europa, ja, i verden, som kommer best ut av den framtida vi vet at vi står overfor. Hvorfor har jeg ikke vært mer opptatt av dette?

I grunnen var det langt på overtid med et nytt blikk på mitt eget forhold til den største utfordringen menneskeheten står overfor.